

Wyrok z dnia 27 czerwca 2002 r., IV CKN 1166/00

Przepis art. 411 pkt 1 k.c. ma zastosowanie także wówczas, gdy z żądaniem zwrotu nienależnego świadczenia występuje osoba, która wiedziała o braku własnego zobowiązania wobec egzekwującego wierzyciela i nie podjęła żadnych przewidzianych prawem czynności, zmierzających do ograniczenia lub uniemożliwienia kontynuowania egzekucji.

Sędzia SN Marek Sychowicz (przewodniczący)

Sędzia SN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

Sędzia SN Iwona Koper

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Przedsiębiorstwa Robót Instalacyjnych Przemysłu Chemicznego „I.” w likwidacji w W. przeciwko Henrykowi D. o zapłatę, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 27 czerwca 2002 r. na rozprawie kasacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego we Włocławku z dnia 8 lipca 1999 r.

oddalił kasację i zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 500 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powód – Przedsiębiorstwo Robót Instalacyjnych Przemysłu Chemicznego „I.” (w likwidacji) w W. dochodziło od pozwanego Henryka D. kwoty 8 187,60 zł z odsetkami. Sąd Rejonowy zasądził od pozwanego kwotę 6 468,20 zł i oddalił powództwo w pozostałym zakresie, z tym że zasądzoną kwotę rozłożył na sześć miesięcznych rat płatnych od marca 1999 r. Sąd ustalił, że pozwany był pracownikiem powodowego Przedsiębiorstwa, zatrudnionym na stanowisku zastępcy dyrektora. W dniu 12 grudnia 1995 r. pozwany Henryk D. złożył wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko powodowemu Przedsiębiorstwu na podstawie wyroku Sądu Wojewódzkiego w Toruniu zaopatrzonego w rygor natychmiastowej wykonalności. W wyroku tym zasądzono od powodowego Przedsiębiorstwa na

rzecz pozwanego kwotę 12 612,60 zł, obejmującą należności pracownicze za okresy wyszczególnione w pozwie. W dniu 4 kwietnia 1996 r. pozwany otrzymał z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych kwotę 6468,20 zł. W dniu 19 maja 1997 r. komornik wypłacił pozwanemu (byłemu pracownikowi powodowego Przedsiębiorstwa) kwotę 20 009,20 zł. Sąd Rejonowy ustalił, że pozwany – przyjmując całą kwotę od komornika – stał się wzbogacony kosztem powoda i na podstawie przepisów art. 405 i 409 w związku z art. 410 § 1 i § 2 k.c. oraz art. 411 pkt 7 k.c. zasądził od pozwanego kwotę 6468,20 zł.

Uwzględniając apelację pozwanego, Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego i oddalił powództwo powodowego Przedsiębiorstwa. (...) W ocenie Sądu Okręgowego, roszczenie powoda znajdowało usprawiedliwienie w treści art. 411 pkt 1 k.c. Po wypłaceniu pozwanemu świadczenia z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, ani powód, ani pozwany nie zawiadomili komornika o tym fakcie. Tymczasem powód powinien był dopełnić wykonania czynności prawnych i faktycznych, zmierzających do prawidłowego zaspokojenia wierzytelności pozwanego (byłego pracownika). Wyegzekwowanie przez komornika od powoda całej należności, przy braku sprzeciwu ze strony powoda, w pełni uzasadnia zastosowanie art. 411 pkt 1 k.c.

W kasacji powodowego Przedsiębiorstwa podniesiono zarzut naruszenia art. 411 pkt 1 k.c. przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie. Skarżący domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia apelacji pozwanego, ewentualnie – uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Sąd Najwyższy, zważył co następuje:

W rozpoznawanej sprawie podstawowe znaczenie ma rozstrzygnięcie, czy w ustalonym stanie faktycznym istnieją wystarczające podstawy do zastosowania art. 411 pkt 1 k.c. Obie strony postępowania starały się przedstawić argumentację prawną prowadzącą do odmiennych wniosków. Zdaniem skarżącego, nie zaktualizowały się przesłanki przewidziane w omawianym przepisie. Stało się tak dlatego, ponieważ spełniającym świadczenie (po raz drugi, po otrzymaniu przez pozwanego świadczenia z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych) nie był powód, ale komornik. Wyegzekwowane świadczenie nie zostało zatem spełnione dobrowolnie przez powoda.

W art. 411 pkt 1 k.c. wyłączona została możliwość skutecznego żądania zwrotu spełnionego świadczenia, jeżeli nie zachodzą sytuacje przewidziane w końcowej części tego przepisu. Świadczenie ma wówczas charakter definitywny, mimo pojawienia się stanu nienależnego świadczenia (art. 410 § 2 k.c.). Najogólniej biorąc, wyłączenie roszczenia kondykcyjnego następuje wówczas, gdy spełnione zostają następujące przesłanki: nieistnienie zobowiązania między świadczącym i przyjmującym świadczenie, spełnienie świadczenia oraz świadomość po stronie świadczącego braku obowiązku świadczenia.

W rozpatrywanej sprawie pojawiły się wszystkie przesłanki uzasadniające zastosowanie art. 411 pkt 1 *in principio* k.c. W wyniku wypłaty pozwanemu z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych doszło do wygaśnięcia zobowiązania powodowego Przedsiębiorstwa wobec byłego pracownika. Następnie komornik wyegzekwował od tego Przedsiębiorstwa równowartość należności wypłaconej pracownikowi. W uzasadnieniu kasacji skarżący potwierdził fakt istnienia po jego stronie świadomości braku tytułu prawnego do świadczenia, nie istniały zatem wątpliwości co do obowiązku powoda spełnienia świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 1997 r., III CKN 236/97, OSNC 1998, nr 6, poz. 101). Oznacza to, że powód miał świadomość tego, iż egzekwowana przez komornika należność została już wcześniej zaspokojona.

Niewątpliwie, spełnienie świadczenia w okolicznościach określonych w art. 411 pkt 1 k.c. zakłada istnienie elementu woli po stronie świadczącego. Wola ta obejmuje dokonanie przysporzenia majątkowego na rzecz osoby przyjmującej świadczenie. Ujawnia się ona najpełniej wówczas, gdy świadczący dobrowolnie spełnia świadczenie, do którego w ogóle nie był zobowiązany. Nie znaczy to jednak, że element woli zostaje wyeliminowany w każdym przypadku, w którym wyegzekwowano świadczenie w postępowaniu egzekucyjnym, mimo wcześniejszego wygaśnięcia uzasadniającego go zobowiązania. Przepis art. 411 pkt 1 k.c. obejmuje zatem sytuację, w której wykonanie zobowiązania następuje nie tylko w wyniku zachowania się dłużnika, ale także w rezultacie wyegzekwowania świadczenia w toku postępowania egzekucyjnego. Istotny jest bowiem nie sam sposób dokonania świadczenia (bezpośrednio lub w wyniku czynności egzekucyjnych), ale to, czy jurydyczny efekt spełnienia świadczenia w postaci przysporzenia w majątku przyjmującego świadczenie mógł być objęty wolą świadczącego.

Sąd Okręgowy trafnie zwrócił uwagę, że po wypłacie pozwanemu świadczenia z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych powód nie skorzystał z odpowiednich środków prawnych, przewidzianych w art. 822 i 840 k.p.c., mogących prowadzić do uniemożliwienia wierzycielowi kontynuowania egzekucji. W orzecznictwie Sądu Najwyższego analizowano już podobne zachowanie się w toku egzekucji podmiotu, który po zakończeniu postępowania egzekucyjnego występował przeciwko wierzycielowi o zwrot wyegzekwowanego świadczenia na podstawie przepisów art. 410 § 2 k.c. W wyroku z dnia 18 listopada 1998 r., I PKN 487/98 (OSNAPUS 2000, nr 4, poz. 46) trafnie stwierdzono, że od chwili, w której powód wiedział o tym, że nie był do świadczenia zobowiązany i miał możliwość podjęcia odpowiednich działań, a mimo to działań takich zaniechał i nie przeszkodził prowadzeniu dalszej egzekucji, jego zachowanie się może być ocenione jako przyzwolenie na egzekwowanie nienależnego świadczenia. Oznacza to wykluczenie możliwości żądania zwrotu spełnionego świadczenia. Należy zatem stwierdzić, że art. 411 pkt 1 k.c. ma zastosowanie także wówczas, gdy z żądaniem zwrotu nienależnego świadczenia występuje podmiot, który wiedział o braku własnego zobowiązania wobec egzekwującego wierzyciela i nie podjął żadnych przewidzianych prawem czynności, zmierzających do ograniczenia lub uniemożliwienia kontynuowania egzekucji.

W świetle przedstawionej argumentacji prawnej nie trafny pozostaje zatem zarzut skarżącego Przedsiębiorstwa, że Sąd Okręgowy naruszył art. 411 pkt 1 k.c. Z przedstawionych racji Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² k.p.c. orzekł, jak w sentencji.